

PLATTELAND NA 2013: WAAR ZETTEN WE OP IN?

Nota ter voorbereiding van de consultatiedag op 7 februari 2012

ACHTERGROND

Deze korte nota werd opgemaakt ter voorbereiding van de Consultatiedag "Platteland na 2013: waar zetten we op in", georganiseerd door het Vlaams Ruraal Netwerk op 7 februari 2012.

Op deze consultatiedag kunnen actoren in de Vlaamse landbouw, ketenwerking en/of op het Vlaamse platteland ideeën uitwisselen over het toekomstig plattelandontwikkelingsbeleid en de rol van landbouw, natuur, ketenwerking en platteland hierin. Hierbij zullen we vertrekken van het Europese kader om daarna dieper in te gaan op de opportuniteiten en kansen binnen Vlaanderen, zonder hierbij in details te vervallen. De resultaten van de discussies vormen de basis van een rapport dat wordt meegenomen bij de verdere voorbereiding van het Vlaamse beleid.

Om de discussies te kaderen en de deelnemers al op voorhand documentatie door te sturen, werd deze nota opgesteld door een technische werkgroep. Hierin zetelden vertegenwoordigers van de beheersdiensten verbonden aan het huidig Vlaams Programma voor Plattelandontwikkeling 200-2013 (PDPO II). Het Vlaams Ruraal Netwerk stond in voor de eindredactie en verspreiding van de nota.

De nota beschrijft op een objectieve en summiere wijze het kader dat eind 2011 door de Europese Commissie werd voorgesteld. Hierbij vertrekken we van het hoogste echelon (Europa 2020-strategie) en dalen zo af via de nieuw opgerichte structuur van het Gemeenschappelijk Strategisch Kader (GSK) naar het Europees Plattelandontwikkelingsbeleid via ELFPO. Deze zeer korte samenvatting van strategieën en doelstellingen is echter nodig voor een goed begrip van de voorstellen voor het Europees plattelandontwikkelingsbeleid.

Het tweede deel van de nota focust op de Vlaamse situatie. Hierbij werd kort en gebald een link gemaakt tussen elk van de zes voorgestelde Europese prioriteiten voor Plattelandontwikkeling en de Vlaamse stand van zaken. Dit zal het vertrekpunt en het kader vormen voor de discussies tijdens de consultatiedag op 7 februari 2012.

Onthoud bij het lezen van deze nota dat het onmogelijk was om een allesomvattende schets van de Vlaamse situatie op het Vlaamse platteland en in de Vlaamse land- en tuinbouw op te stellen. Er werd gekozen voor een korte en bondige weergave van de toestand.

Breng deze nota zeker mee naar de consultatiedag. Hopelijk vormt dit de aanzet voor een boeiende discussie tijdens de consultatiedag maar ook erna!

Tot slot bedanken wij iedereen die heeft meegewerkt aan deze nota. Zonder jullie expertise, inbreng en tijdsbesteding zou dit niet mogelijk geweest zijn.

Veel leesplezier!

Brussel, 30 januari 2012
Vlaams Ruraal Netwerk

EUROPA 2020-STRATEGIE VIA “SLIMME, DUURZAME EN INCLUSIEVE GROEI”

“Europa 2020” is de strategie van de EU voor de komende jaren, waarmee de EU tegen 2020 **5 kerndoelstellingen** wil bereiken, in het bijzonder door in te zetten op:

- werkgelegenheid
- onderzoek en innovatie
- klimaatverandering en energie
- onderwijs
- armoede en sociale uitsluiting

Men wil deze kerndoelstellingen tegen 2020 bereiken door in te zetten op een **“slimme, duurzame, inclusieve groei”**.

- Met “slimme groei” kan de EU beter presteren op het gebied van onderwijs, onderzoek en innovatie en de digitale samenleving – met directe gevolgen voor tewerkstelling.
- Met “duurzame groei” wil de EU evolueren naar een CO²-arme economie die duurzaam en zuinig omgaat met de grondstoffen, het milieu en de biodiversiteit – met directe gevolgen voor het bedrijfsleven (vooral KMO’s) en groene technologieën.
- Met “inclusieve groei” wil de EU meer mensen in Europa aan het werk krijgen en investeren in onderwijs en bijscholing, maar ook de sociale zekerheid moderniseren voor de volledige EU en zo sociale uitsluiting tegengaan.

HOE WIL EUROPA TUSSEN 2014 EN 2020 DEZE DOELSTELLINGEN BEREIKEN?

Eind 2011 publiceerde de Europese Commissie diverse voorstellen om via de verschillende Europese fondsen de EU 2020-doelstellingen te bereiken. Deze voorstellen zijn nog niet definitief, maar het algemeen kader is al gekend:

Via één gemeenschappelijk kader (GSK)...

Vijf fondsen, in het bijzonder de structuurfondsen (Cohesiefonds, Europees Sociaal Fonds (ESF) en Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO)), het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO) en het Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij (EFMZV), werken vanaf 2014 samen in **één Gemeenschappelijk Strategisch Kader (GSK)**.

Deze vijf fondsen dragen via **11 gemeenschappelijke "GSK-doelstellingen"** bij aan de EU2020-doelstellingen, waarbij ze ook aandacht hebben voor hun eigen specifieke elementen:

1. Onderzoek, technologische ontwikkeling en innovatie
2. Toegang tot, gebruik en kwaliteit van informatie en communicatietechnologie
3. Versterken van het concurrentievermogen van KMO's, de landbouwsector en de visserij- en aquacultuursector
4. Steun voor de verschuiving naar een koolstofarme economie in alle sectoren
5. Bevorderen van de aanpassing aan klimaatsverandering, risicopreventie en -management
6. Milieubescherming en het promoten van het efficiënt gebruik van hulpbronnen
7. Bevorderen van duurzaam transport en wegnemen van knelpunten in infrastructuurnetwerken
8. Bevorderen van werkgelegenheid en arbeidsmobiliteit
9. Bevorderen van sociale inclusie en armoedebestrijding
10. Investeren in onderwijs, vaardigheden en levenslang leren
11. Versterken van institutionele capaciteit en een efficiënte overheidsadministratie

... en doelstellingen per fonds

Per fonds werden verschillende thematische focusgebieden en prioriteiten naar voren geschoven. Via deze fondseigen prioriteiten en werking draagt elk fonds bij aan meerdere (maar niet alle) van de 11 gemeenschappelijke GSK-doelstellingen.

UITGELICHT: EUROPEES LANDBOUWFONDS VOOR PLATTELANDSONTWIKKELING (ELFPO) 2014-2020

Het ELFPO draagt bij tot de Europa 2020-strategie door in te zetten op drie lange termijndoelstellingen:

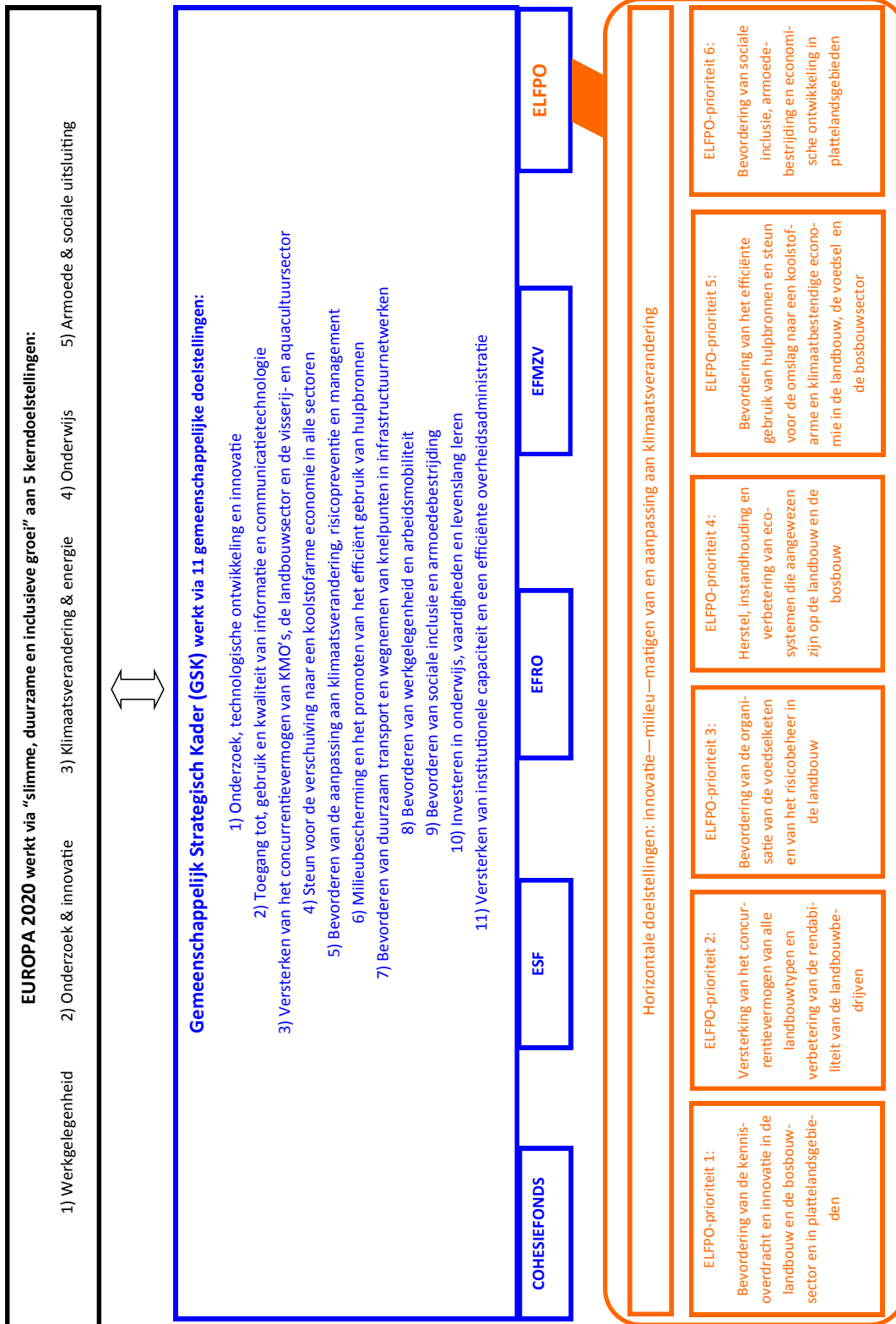
- een concurrerende landbouw
- een duurzaam beheer van de natuurlijke hulpbronnen en klimaatactie
- een evenwichtige territoriale ontwikkeling van de plattelandsgebieden

Deze worden vertaald in **3 horizontale en 6 verticale prioriteiten voor plattelandsontwikkeling**, die dan opnieuw gelinkt kunnen worden aan (één of meerdere van) de hogervermelde GSK-doelstellingen en de EU2020-doelstellingen:

1. bevordering van de kennisoverdracht en innovatie in de landbouw en de bosbouwsector en in plattelandsgebieden
2. versterking van het concurrentievermogen van alle landbouwtypen en verbetering van de rendabiliteit van de landbouwbedrijven
3. bevordering van de organisatie van de voedselketen en van het risicobeheer in de landbouw
4. herstel, instandhouding en verbetering van ecosystemen die aangewezen zijn op de landbouw en de bosbouw
5. bevordering van het efficiënte gebruik van hulpbronnen en steun voor de omslag naar een koolstofarme en klimaatbestendige economie in de landbouw, de voedsel en de bosbouwsector
6. bevordering van sociale inclusie, armoedebestrijding en economische ontwikkeling in plattelandsgebieden

Alle prioriteiten dragen bij tot de horizontale doelstellingen inzake innovatie, milieu en het matigen van en de aanpassing aan de klimaatverandering.

SCHEMATISCHE VOORSTELLING VAN HET EUROPESE KADER:

HOE WORDT DIT VERTAALD IN HET VLAAMS PLATTELANDSONTWIKKELINGSBELEID?

Bij de opmaak van het Vlaams Plattelandsontwikkelingsbeleid 2014-2020 (PDPO III) zal vertrokken worden van de 9 Europese plattelandsprioriteiten en het hoger liggende Europese kader.

In de hierna volgende fiches werd voor elk van de zes verticale plattelandsprioriteiten een beknopte link met de Vlaamse situatie gemaakt. Hierbij werd op een algemene wijze geschetst hoe Vlaanderen tot nog toe op deze uitdagingen inspeelde en waarom deze aspecten in Vlaanderen van belang (kunnen) zijn. Bij deze werd (in de mate van het mogelijke) vermeden om expliciet naar maatregelen uit het huidig PDPO-programma te verwijzen.

De drie horizontale plattelandsprioriteiten (innovatie, milieu en klimaat) werden niet individueel omschreven maar komen in elk van de zes verticale prioriteiten terug.

VERTALING VAN ELFPO-PRIORITEIT 1: BEVORDERING VAN DE KENNISOVERDRACHT EN INNOVATIE IN DE LANDBOUW- EN DE BOSBOUWSECTOR EN IN PLATTELANDSGEBIEDEN

Hieronder vallen de deelprioriteiten

- **1a/ het stimuleren van innovatie en van de kennisbasis in plattelandsgebieden;**
- **1b/ het verstevigen van de banden tussen de landbouw- en de bosbouwsector en onderzoek en innovatie;**
- **1c/ het stimuleren van een leven lang leren en beroepsopleiding in de landbouw- en de bosbouwsector.**

Er wordt vandaag veel aandacht besteed aan **innovatie**, zowel door het beleid als door bedrijven en sectoren. Een belangrijk element hierin is de vaststelling dat kennis, innovatie en een goed functionerende innovatieomgeving bijdragen tot economische ontwikkeling en tot de competitiviteit van een land, regio of sector. Tegelijk kan innovatie ook een hefboom zijn voor (duurzame) ontwikkeling en is het een instrument om tegemoet te komen aan maatschappelijke uitdagingen op vlak van milieu, dierenwelzijn, voedselveiligheid, landschap, etc. Innovatie is ook zeer divers. Het verwijst naar de creatie van nieuwe producten - maar ook nieuwe processen, vermarktingmethoden, diensten of organisatievormen kunnen voorbeelden zijn van innovatie.

Ook in de land- en bosbouw en in de agrovoedingsketen is innovatie een sleutelwoord geworden. Net als in andere economische sectoren is innovatie belangrijk om de concurrentiekracht van de bedrijven te behouden of zelfs te vergroten. Tegelijk hebben deze sectoren zeer specifieke eigenschappen op vlak van de bedrijfsstructuur, de biologische processen, de verwevenheid met de natuur en het beleidskader. De snel veranderende markt en omgeving en de specifieke context waar de land- en tuinbouw in Vlaanderen zich in bevinden, verhogen de stimulans voor en de noodzaak tot innovatie.

Kennis en innovatie zijn het resultaat van sociale en economische processen. Dat impliceert dat innovatie beïnvloed wordt door de absolute omvang van de uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling, maar ook dat de (kwaliteit van de) interactie tussen actoren en efficiënte kennisbenutting een belangrijke rol spelen.

Het beschikbaar stellen van kennis voor land- en tuinbouw is een continue proces van opleiding, omscholing, training en onderwijs. Zo worden de agrarische ondernemers gestimuleerd om de nodige vaardigheden te ontwikkelen, waarmee ze de uitdagingen rond productiviteit en duurzaamheid kunnen tegemoetkomen. **Praktijkgericht onderzoek** met de focus op verspreiding van kennis draagt hier ook aan bij.

Ook **bedrijfsadviesystemen**, die advies op maat aan het bedrijf geven en normen en richtlijnen behandelen die essentieel zijn voor een goede bedrijfsvoering, dragen bij tot deze kennisontwikkeling.

In de toekomst kan men ook via het **“European Innovatiepartnerschap Productieve en Duurzame Landbouw” (EIP)** werken aan een snelle verspreiding van onderzoeksresultaten en het bevorderen van interactie tussen onderzoek en praktijk in de landbouwsector.

Een enquête, in 2008 uitgevoerd door het Departement Landbouw en Visserij bij meer dan 700 landbouwers, toonde aan dat 33% van hen een “innovatie” had doorgevoerd (hieronder werd verstaan: iets nieuw voor het bedrijf in kwestie). Vooral de tuinbouwsector (45%) en de intensieve veehouderij (37%) gaven aan geïnnoveerd te hebben. Daarna volgden de gemengde (28%) en de akkerbouwbedrijven (27%). De rundveehouderij (melkvee en vleesvee) scoorden het laagst (19%).

Naast de specialisatie lijken ook de omvang van het bedrijf en de leeftijd van de bedrijfsleider van belang te zijn. Grotere bedrijven en jongere bedrijfsleiders gaven relatief meer aan geïnnoveerd te hebben. Van de bedrijfsleiders die aangaven geïnnoveerd te hebben, stelde 30% dat hij/zij een van de eersten in de sector was om de innovatie te introduceren (de pioniers). 43% gaf aan dat minder dan 25% van de collega's de innovatie al had doorgevoerd (de vroege volgers). En ongeveer 28% gaf aan dat al meer dan 25% van de collega's de innovatie had ingevoerd. Bij dit laatste spreekt men eerder van adoptie dan van echte innovatie.

VERTALING VAN ELFPO-PRIORITEIT 2: VERSTERKING VAN HET CONCURRENTIE-VERMOGEN VAN ALLE LANDBOUWTYPEN EN VERBETERING VAN DE RENDABILITEIT VAN DE LANDBOUWBEDRIJVEN

Hieronder vallen de deelprioriteiten:

- **2a/ het faciliteren van de herstructurering van landbouwbedrijven met ernstige structurele problemen, met name landbouwbedrijven met een geringe marktdeelnamen, marktgerichte landbouwbedrijven in bepaalde sectoren en landbouwbedrijven die hun landbouwactiviteiten moeten diversifiëren;**
- **2b/ het faciliteren van de verjonging in de landbouwsector.**

Al verscheidene decennia worden de verbetering van de rendabiliteit van landbouwbedrijven en de versterking van het concurrentievermogen als belangrijke prioriteiten naar voren geschoven, zowel op regionaal, nationaal als Europees beleidsniveau. De laatste jaren is er opnieuw een sterke roep naar meer prijsstabiliteit omwille van de sterk volatiele prijzen.

Het concurrentievermogen van de land- en tuinbouwbedrijven wordt beïnvloed door verschillende factoren. Zo zijn modernisering, innovatie en diversificatie van belang, naast opleiding en begeleiding van landbouwers en samenwerkingsverbanden binnen de landbouw(keten).

De marktmacht van een individuele boer of tuinder is zeer gering en **samenwerking** tussen landbouwers onderling, maar ook samenwerking binnen de keten zal verder moeten worden gestimuleerd. Naast de bestaande en performante structuren moet er voldoende ruimte zijn om alternatieve (kleinschalige) samenwerkingsvormen te faciliteren.

Het **versterken van het concurrentievermogen** heeft ook onmiddellijk een link met innovatie en nieuwe technologieën die worden geïntroduceerd. De **modernisering** van bestaande bedrijven is belangrijk voor het concurrentievermogen ervan. De bedrijven dienen zich immers aan te passen aan steeds wijzigende (Europese) normen en bijhorende doelstellingen op het vlak van emissies (gassen, geur en stof), voedselveiligheid, dierenwelzijn, voedselkwaliteit etc. Bovendien is in bepaalde subsectoren een versnelde introductie van vernieuwde technologieën een must om concurrentieel te kunnen blijven en om de rendabiliteit te kunnen verzekeren in een grotere internationale marktcontext.

Ook **diversificatie** in ruime zin en innovatie blijven een belangrijk gegeven en leiden tot herstructureringen van het bedrijf. Voorbeelden zijn herlokalisatie, uitbreiding, nieuwe teelten, nieuwe producten, nieuwe afzetmarkten, specifieke diensten, uitbouwen van een korte keten-afzetkanaal,.... Onderzoek van het Departement Landbouw en Visserij toont aan dat in 2010 zo'n 5420 unieke landbouwers verbredingsactiviteiten hadden op hun bedrijf. Die verbreding kan verschillende vormen aannemen: milieu- en land-schapsbeheer, sociale en toeristische activiteiten, uitbesteding van productiefactoren, en productie en afzet op het landbouwbedrijf.

Binnen de land- en tuinbouwsector gaan, volgens een studie over "Wijkers en blijvers in de Vlaamse land- en tuinbouw" van het Departement Landbouw en Visserij, structurele aanpassingen op **toetredende en uittredende bedrijven** hand in hand. Productiefactoren zoals grond, arbeid, kapitaal en productierechten verschuiven tussen de bedrijven en zorgen ervoor dat blijvende en toetredende bedrijven kunnen groeien en hun concurrentievermogen kunnen handhaven. Daarnaast vertoont de mobiliteit van productiefactoren een aantal tendensen die onlosmakelijk verbonden zijn met het familiale karakter van de Vlaamse land- en tuinbouw. Bovendien zet de dalende trend in het aantal land- en tuinbouwbedrijven zich door, wat we kunnen koppelen aan het vaak ontbreken van een opvolger.

Op vlak van bedrijfstype en -oriëntatie is er een tendens naar steeds meer gespecialiseerde bedrijven waarbij er toch nog een beperking in risico wordt ingebouwd. De gemiddelde bedrijfsoppervlakte van bedrijven stijgt. Er is een sterke concurrentie voor de productiefactor grond waarbij er spanning is tussen actieve landbouwers en andere grondgebruikers. In tijden van crisis zoekt een groter aantal bedrijven naar een inkomen buiten de primaire productie.

Het faciliteren van de **verjonging** in de landbouwsector zal ook in de toekomst een blijvende aandacht en passende ondersteuning vragen, gezien de stijgende installatie- en productiekosten, volatiele markten en de nood aan een minimale bedrijfsomvang om een waardig inkomen te kunnen genereren op een startend bedrijf.

In de laatste tien jaar zijn de gemiddelde vestigingskosten per bedrijf met ongeveer 20% gestegen (en blijven ze verder stijgen). In de periode 2002-2005 was er een stabilisatie van het aantal vestigingen (overname van bedrijven) in de land- en tuinbouw op ongeveer 200 à 220 per jaar. Vanaf 2006 tot 2010 ligt het gemiddelde iets hoger op 230 starters maar wel met grote schommelingen jaar per jaar.

VERTALING VAN ELFPO-PRIORITEIT 3: BEVORDERING VAN DE ORGANISATIE VAN DE VOEDSELKETEN EN VAN HET RISICOBEBEER IN DE LANDBOUW

Hieronder vallen de deelprioriteiten:

- **3a/ het beter integreren van de primaire producenten in de voedselketen aan de hand van kwaliteitsregelingen, afzetbevordering op plaatselijke markten en korte voorzieningsketens, producentengroeperingen en brancheorganisaties;**
- **3b/ het steunen van risicobeheer op landbouwbedrijfsniveau.**

De voorbije decennia is de afstand tussen producent en consument in de voedselketen steeds groter geworden. De verwerkende industrie, de distributie en het hele agrobusinesscomplex vestigden zich als extra schakels tussen producent en consument. Om de positie van de landbouwer in deze ketenorganisatie te versterken, kunnen verschillende zaken ondernomen worden.

Kwaliteitsregelingen creëren toegevoegde waarde voor producten en verstevigen de marktkansen ervan. Voor de consument biedt een kwaliteitsregeling een garantie over de kwaliteit van het product. In Vlaanderen zijn slechts enkele producten erkend onder de Europese kwaliteitsregeling (Beschermd Oorsprongsbenamingen, Beschermd Geografische Aanduidingen en Gegarandeerde Traditionele Specialiteiten). Daarnaast zijn er ook nog kwaliteitsregelingen die op Vlaams niveau erkend zijn.

Korte (voorzienings-)ketens kunnen zowel op sociaal, als op ecologisch en economisch vlak voordeel opleveren. Zo is er een direct contact tussen landbouwer en consument, weet de consument waar zijn voedsel vandaan komt, wordt het imago van de landbouw verbeterd, is er minder transport en verpakking nodig, wordt de regionale economie bevorderd, ontstaan er kansen voor kleinschalige en gemengde bedrijven, is er zekerheid over afzet, etc.

De korte keten kan verschillende vormen aannemen: een boerenmarkt is een heel ander initiatief dan een groenteabonnement en in een eigen hoevewinkel kunnen zowel producten van het eigen bedrijf als producten van naburige bedrijven verkocht worden. Korte keteninitiatieven zijn met andere woorden heel divers.

Recent werd in Vlaanderen het Strategisch Plan Korte Keten gelanceerd. De ambitie van dat plan is om in het kader van duurzame landbouw de actoren te ondersteunen en te stimuleren om binnen de korte keten actief te zijn.

Ook **samenwerkingsverbanden** worden vaak opgezet om de positie van producenten in de markt te verbeteren en/of de keten te verkorten. Die samenwerkingsverbanden kunnen verschillende vormen aannemen. Sommige producenten organiseren een korte keten met consumenten. Andere producenten sluiten een (exclusief) contract af met een grote distributeur. Soms worden er nieuwe producten of productiemethoden ontwikkeld. Ook het oprichten van **producentengroeperingen** kan een vorm van samenwerking zijn. Producenten kunnen in producentengroeperingen, -organisaties of brancheorganisaties onderling samenwerken om zo een grotere invloed te kunnen uitoefenen op prijsonderhandelingen.

Van groot belang voor het welslagen van dergelijke samenwerkingsverbanden zijn kennisuitwisseling tussen landbouwers, een goede ondersteuningsstructuur voor nieuwe ketens, en het openstellen van maatregelen voor groepen.

Als gevolg van de klimaatverandering en de toenemende volatiliteit van de prijzen zullen landbouwers blootgesteld worden aan steeds grotere economische en ecologische risico's. Een doeltreffend, efficiënt en betaalbaar **risicobeheer** is dan ook van essentieel belang. Hierbij kunnen diverse pistes bewandeld worden, zoals onderlinge fondsen, inkomensstabiliteitsfonds, investeringssteun of subsidies voor verzekeringspremies. Ook in Vlaanderen gaat hier aandacht naar toe: zo zijn er de afgelopen twee jaren verschillende overlegmomenten georganiseerd met de verzekeringssector en de landbouwsector over de opstart van gewasverzekeringen in Vlaanderen.

VERTALING VAN ELFFPO-PRIORITEIT 4: HERSTEL, INSTANDHOUDING EN VERBETERING VAN ECOSYSTEMEN DIE AANGEWEEZEN ZIJN OP DE LANDBOUW EN DE BOSBOUW

Hieronder vallen de deelprioriteiten:

- **4a/ het herstellen en in stand houden van de biodiversiteit, met inbegrip van Natura 2000-gebieden en landbouw met een hoge natuurwaarde, en van de toestand van de Europese landschappen;**
- **4b/ het verbeteren van het waterbeheer;**
- **4c/ het verbeteren van het bodembeheer.**

Deze prioriteit zet in op natuur, milieu en landschap, specifiek verbonden aan de landbouw en de bosbouw.

Biodiversiteit (de verscheidenheid aan dier-, plantensoorten en ecosystemen) heeft tal van nuttige functies, ook in het landbouwgebied. Een grote soortenrijkdom versterkt bijvoorbeeld de natuurlijke plaagbestrijding, is belangrijk voor de bestuiving, draagt bij tot de water- en bodemkwaliteit,... Daarnaast is het platteland een thuishaven voor vele soorten gebonden aan typische bos-, akker- en/of weidelandschappen. Biodiversiteit en mooie landschappen dragen ook bij tot een hogere belevingswaarde voor de mens, bijvoorbeeld via recreatie en toerisme. Toch gaat de biodiversiteit al jaren achteruit: de meeste vogelsoorten uit het landbouwgebied gaan er in West-Europa sterk op achteruit en zijn zelfs bedreigd – net zoals andere soorten zoals bijen en vlinders. Deze achteruitgang houdt o.a. verband met de intensivering en schaalvergroting in de landbouw, waardoor de habitatkwaliteit daalt (grotere percelen, minder variatie in teelten en gewassen, minder onbeteeld areaal) en de oppervlakte aan geschikt habitat steeds kleiner wordt. Hiermee zijn onbedoeld de levensvoorwaarden voor veel soorten verslechterd, ook voor nuttige insecten, zoals bestuivers en natuurlijke vijanden van plagen. Ook in de bossen zijn er factoren die de biodiversiteit bedreigen, zoals versnippering, verdroging, aanplant en verwildering van uitheemse soorten,...

Kleine landschapselementen zoals hagen, heggen, houtkanten, bomenrijen, poelen enz. spelen binnen het Vlaamse landbouwlandschap een belangrijke rol als leefplaats of verbindingsweg voor natuurlijke organismen en maken vaak deel uit van een typisch landschapsbeeld. Ze behoren tot de geschiedenis van onze cultuurlandschappen. Hun economische functie is in de afgelopen decennia echter verloren gegaan. Daarom verdwijnen ze uit het landbouwlandschap, waarmee ook de ecologische functies verdwijnen.

Natura 2000-gebieden zijn gebieden die vanuit Europa beschermd worden omdat er bepaalde waardevolle ecosystemen (bijvoorbeeld soortenrijke graslanden) of plant- en/of diersoorten voorkomen. Ook bossen vallen hieronder en herbergen vaak waardevolle natuur. Binnen de Natura 2000-gebieden is er ook vaak een rol weggelegd voor de landbouw. Momenteel is de natuur in veel van de Vlaamse Natura 2000-gebieden echter niet “in goede staat van instandhouding”. Zo zijn bepaalde natuurkernen te klein om de natuurwaarden te behouden of zijn bijvoorbeeld niet alle bossen even waardevol omdat er veel uitheemse bomen en struiken staan of omdat ze een uitgesproken houtproductiefunctie hebben.

Water is een kostbaar goed voor natuur en mens. Een goede waterkwaliteit is belangrijk voor tal van zaken, zoals drinkwatervoorziening, de overleving van planten, vissen, dieren, ... Net zoals andere sector veroorzaakt de landbouwsector in Vlaanderen druk op de waterkwaliteit, met name via het gebruik van pesticiden en meststoffen.

Op het vlak van waterbeheer zal onder meer door de uitvoering van het Decreet Integraal Waterbeleid de Vlaamse land- en tuinbouw met nieuwe beperkingen te maken hebben. Zo zal de afbakening van overstromingsgebieden een grote ruimteclaim op het landelijk gebied leggen.

Maar er zijn ook kansen weggelegd voor de landbouw: in een tijd waarin de rol van de landbouw zich nadrukkelijk verbreedt, is ook waterbeheer een maatschappelijke functie waaraan de landbouw positief kan bijdragen. De landbouwer kan bv. blauwe diensten leveren en op die manier positief bijdragen tot waterberging, -conservering en -levering, afvalwaterverwerking en watergerelateerde landschappen.

Bodembeheer omvat het tegengaan van het verlies van vruchtbare bodems. Een voldoende hoog gehalte aan organisch materiaal is essentieel voor een vruchtbare en veerkrachtige bodem. Zo heeft het een positieve invloed op de bodemstructuur, de bewerkbaarheid, de waterhuishouding (infiltratiecapaciteit en vochthoudend vermogen), de erosie- en slempgevoeligheid. Organisch materiaal dient tevens als buffer voor de uitwisseling van nutriënten voor het gewas en de bodem-pH en levert voedsel voor de bodemorganismen, die op hun beurt ook zorgen voor een goede bodemstructuur en -vruchtbaarheid.

Bodemosie is een belangrijk probleem in Vlaanderen en kan vergaande gevolgen hebben. Op korte termijn kan bodemosie bijvoorbeeld leiden tot opbrengstverlies van landbouwgewassen door wegspoelen of begraven van zaaigoed, meststoffen en bestrijdingsmiddelen en tot vervuiling van waterlopen door sediment, overstroming van straten en gebouwen door modderig water. Op lange termijn kan dit leiden tot vermindering van de bodemkwaliteit, dichtslibben van wachtbekkens, waterlopen en riolering, ...

De **biologische bedrijfsvoering** draagt meer bij tot de instandhouding van ecosystemen, huisvest doorgaans een hogere biodiversiteit en is minder belastend voor het milieu dan de gangbare bedrijfsvoering. Het aandeel van de oppervlakte in biologisch landbouwgebruik is sinds 2002 relatief stabiel en bedroeg in 2010 3.822 ha, wat overeenkomt met 0,6% van de totale oppervlakte landbouw. De beperkte toename in Vlaanderen staat in contrast met de sterke toename van het biologisch bewerkte areaal in de Europese Unie.

VERTALING VAN ELFPO-PRIORITEIT 5: BEVORDERING VAN HET EFFICIËNTE GEBRUIK VAN HULPBRONNEN EN STEUN VOOR DE OMSLAG NAAR EEN KOOLSTOFARME EN KLIMAATBESTENDIGE ECONOMIE IN DE LANDBOUW-, DE VOEDSEL- EN DE BOSBOUWSECTOR

Hieronder vallen de deelprioriteiten:

- 5a/ het bevorderen van een efficiënter watergebruik in de landbouwsector;
- 5b/ het bevorderen van een efficiënter energiegebruik in de landbouw- en de voedingssector;
- 5c/ het faciliteren van de levering en het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen, van bijproducten, afvalmateriaal, residuen en andere non-foodgrondstoffen ten bate van de bio-economie;
- 5d/ het reduceren van de stikstofoxiden en de methaanuitstoot door de landbouw;
- 5e/ het bevorderen van koolstofopslag in de landbouw- en de bosbouwsector.

Om een duurzame economie in Europa te garanderen, moeten we efficiënt met onze hulpbronnen omgaan. Hierdoor wordt niet alleen draagkracht van de aarde gerespecteerd, maar kan ook de economie nieuwe kansen krijgen, de productiviteit stijgen, de kosten dalen en bijgevolg onze concurrentiepositie verbeteren.

Water is voor de landbouw een noodzakelijk productiemiddel voor het drinken van het vee, de groei van gewassen, het wassen van geogoste gewassen, onderhoud van gebouwen, ...

In Vlaanderen werd in 2005 zo'n 717 miljoen m³ water (exclusief het koelwater) gebruikt, waarvan de Vlaamse land- en tuinbouwsector circa 8% gebruikte. Landbouw is hiermee, na de industrie en de gezinnen, de derde grootste gebruiker. Binnen de sector zijn de gemengde bedrijven de grootste watergebruikers, gevolgd door de glastuinbouwsector, de sierteeltsector en de melkveebedrijven.

Het gebruikte water is afkomstig van ondiepe (16%) en diepe (40%) grondwaterlagen, hemelwater dat opgevangen wordt via gebouwen en serres (29%), oppervlaktewater (4%). Slechts 11% van het totale waterverbruik wordt afgenomen van de openbare drinkwatermaatschappij. Bijna de helft van de bedrijven gebruikt zelfs totaal geen leidingwater. De glastuinbouw gebruikt hoofdzakelijk hemelwater dat opgevangen wordt via de serre.

Door de klimaatopwarming en de eindigheid van de voorraad fossiele brandstoffen is **energiebesparing** een belangrijke maatschappelijke uitdaging geworden. De Vlaamse land- en tuinbouwsector is vrij energie-intensief in vergelijking met andere regio's en dus gevoeliger voor de nadelige gevolgen zoals prijsstijgingen. De energieprijzen beïnvloedt indirect ook de kostprijs van andere productiefactoren als meststoffen, gewasbeschermingsmiddelen en in mindere mate ook veevoeders. Efficiënter gebruik van grondstoffen werkt dus een belangrijke kostenbesparing in de hand.

Binnen de landbouwsector is de glastuinbouw de grootste energiegebruiker. In de varkens- en pluimveesector gaat de energie vooral naar de verwarming en ventilatie van de stallen. In de melkveesector gebruiken de melkmachine, de melkkoeltank en de tractor veel energie.

De daling in energiegebruik sinds 2004 is echter in 2009 gekeerd.

Er doet zich wel een opmerkelijke evolutie naar 'schonere' energiebronnen voor, vooral in de glastuinbouw. Zo is het gebruik van aardgas sinds 1990 verachtvoudigd, ten koste van het gebruik van steenkool en zware stookolie.

Sinds 2005 doet ook biomassa als hernieuwbare energiebron zijn intrede in de landbouw – en stond in 2009 al in voor 8% van het totale energiegebruik. Bij de teelt van biomassa moet rekening gehouden met de beperkt beschikbare landbouwoppervlakte in Vlaanderen, duurzaamheidscriteria voor de productie van hernieuwbare energie, de vraag naar biomassa voor andere en meer hoogwaardige toepassingen (voedsel, structuurmateriaal, grondstof voor non-foodverwerking, ...).

In het Vlaams Klimaatsbeleidsplan 2006-2012 is voor de glastuinbouw tegen 2013 het doel vooropgesteld om 75 % van de energie uit aardgas of hernieuwbare energiebronnen te halen. In 2009 bedroeg dit aandeel 61 %.

Ook dient in de land- en tuinbouwsector verder getimmerd te worden aan de weg van rationeel energiegebruik en aan de productie en gebruik van groene warmte en stroom. Uit potentieelstudies voor hernieuwbare energie is gebleken dat er nog heel wat mogelijkheden zijn in de land- en tuinbouwsector.

Broeikasgassen koolzuurgas (CO₂), methaan (CH₄) en lachgas (N₂O) veroorzaken wereldwijd een klimaatverandering. Vlaanderen heeft in navolging van het Protocol van Kyoto een klimaatplan opgesteld dat voor de verschillende sectoren een hele reeks maatregelen bevat die het mogelijk moeten maken de Kyoto-doelstelling te halen. Deze doelstelling houdt een reductie met 5,2 % van broeikasgasemissies (of 22,2 Mton CO₂-equivalenten) in de periode 2008-2012 tegenover 1990. In 2009 bedroeg de totale emissie van broeikasgassen uit de landbouw 8.974 kton CO₂-equivalenten, een daling met 18 % t.o.v. 1990 en 10 % t.o.v. 2000.

De bodem is een heel belangrijke **opslagplaats** voor het broeikasgas CO₂ onder de vorm van **koolstof**. De laatste jaren stellen we in Vlaanderen echter een dalend organische stofgehalte vast in onze landbouwbodems. Uit veldonderzoek blijkt dat 35% van de akkerpercelen en 50% van de weidepercelen een koolstofgehalte beneden de streefzone hadden in de periode 2007-2010. In Vlaanderen komt er bijgevolg netto meer koolstof (en ook CO₂) vrij dan dat er wordt opgeslagen in de landbouwbodem. Een negatieve koolstofopslag leidt ook tot een mindere bodemstructuur, waardoor de landbouw minder aangepast is aan het veranderende klimaat met meer overvloedige regen en droogte. Om het organische stofgehalte in de bodem te verhogen, moet de landbouwer regelmatig extra organisch materiaal toedienen, omdat de oogstresten van de gewassen niet volstaan om de afbraak van de bodemorganische stof te compenseren.

Ook bossen vormen een belangrijke opslagplaats voor CO₂, zowel in het hout als in de bodem (humuslaag). Eén hectare bos bevat ongeveer 1,1 ton CO₂. Koolstofopslag vindt vooral in jonge bossen plaats (eerste 150 jaar), nadien blijft het koolstofgehalte ongeveer stabiel.

VERTALING VAN ELFPO-PRIORITEIT 6: BEVORDERING VAN SOCIALE INCLUSIE, ARMOE- DEBESTRIJDING EN ECONOMISCHE ONTWIKKELING IN PLATTELANDSGEBIEDEN

Hieronder vallen de deelprioriteiten:

- **6a/ het faciliteren van diversificatie, de creatie van nieuwe kleine ondernemingen en van extra werkgelegenheid;**
- **6b/ het stimuleren van de plaatselijke ontwikkeling in plattelandsgebieden;**
- **6c/ het verbeteren van de toegankelijkheid, het gebruik en de kwaliteit van informatie- en communicatietechnologieën (ICT) in plattelandsgebieden.**

Vlaanderen **verstedelijkt** elk jaar meer en meer. Toch zijn er nog steeds heel wat verschillen tussen groot- en centrumsteden en plattelandsgemeenten op demografisch, sociaal-economisch en sociaal vlak.

Op het platteland daalt het aantal -20 jarigen het sterkst. Het aandeel jongeren is groter in de centrumsteden en grootsteden. De **vergrijzing** stijgt echter minder snel in plattelandsgemeenten (grootsteden niet meegerekend) dan elders in het Vlaams gewest en Brussels gewest. Toch zal ook deze vergrijzingstrend op het platteland een toenemende zorgvraag genereren.

De zorgvoorzieningen zijn niet gelijkmatig over de Vlaamse gemeenten verspreid. Proportioneel zijn er het meeste rusthuisbedden in woonzorgcentra te vinden in de grootstedelijke rand rond Antwerpen en Gent, maar ook plattelandsgemeenten zijn iets beter voorzien dan gemiddeld. Grotere steden hebben echter procentueel meer serviceflats.

Heel wat plattelandsgemeenten beschikken over een **kmo-zone of bedrijventerrein**. Deze zijn zowel gelokaliseerd in de dorpscentra als midden in het openruimtegebied. Bedrijventerreinen en kmo-zones zijn voor plattelandsgemeenten dan ook een belangrijke bron van inkomsten.

Op het platteland starten echter gemiddeld minder nieuwe bedrijven dan in andere gebieden. Nochtans hebben plattelandsgemeenten wel de grootste ondernemerszin, namelijk een ondernemingsgraad van 12,7 procent.

Het platteland combineert een **hoge werkzaamheid met een lage werkloosheid**, zeker in vergelijking met de rest van Vlaanderen en Brussel: 73% van de inwoners op beroepsactieve leeftijd (18-64 jaar) is er werkzaam als loontrekkende, zelfstandige of helper. De werkloosheidsgraad (18-64 jaar) op het platteland bedraagt 4% en ligt hiermee bijna 2 procentpunten onder het Vlaamse cijfer.

Niet alleen in de stad, ook op het platteland komt **armoede** voor, zij het dan vaak in een verdoken vorm. Op het platteland stijgt het aantal geboortes in kansarme gezinnen: dit wil zeggen dat mogelijks procentueel het aantal kansarme gezinnen zal stijgen. De **kwaliteit van woningen** op het platteland is vaak ook minder en doorgaans is er een beperkter aanbod aan **sociale huisvesting**. Daarnaast merken we ook dat de integratie van sociaal kwetsbare personen op Vlaamse landbouwbedrijven jaar na jaar aan succes blijft winnen.

Het platteland kent nog steeds een groot **verenigingsleven**, zeker in vergelijking met de andere delen van het Vlaams gewest.

De plattelandsgebieden in Vlaanderen liggen op korte afstand van grote stedelijke centra en hebben er intense **economische relaties** mee ontwikkeld. Stedelijke centra zijn van groot belang voor de tewerkstelling en dienstverlening van inwoners van het platteland.

De korte afstand tussen stad en platteland zorgt ook voor interactie in de andere richting: daguitstappen, recreatiemogelijkheden, aankoop van een tweede verblijf. Het belang van **nieuwe functies** zoals consumptie, toerisme en recreatie op het platteland neemt toe. Nieuwe ondernemingen spelen in op deze vraag en ook **de verbreding** van louter landbouwfuncties naar andere activiteiten op het landbouwbedrijf speelt in op deze ontwikkelingen.

Binnen deze wederzijdse relatie speelt **toegankelijkheid** een belangrijke rol. Hieronder vallen zowel de toegankelijkheid en bereikbaarheid van de stad vanuit de plattelandsgebieden als de toegankelijkheid van recreanten en bezoekers vanuit steden en andere gebieden naar en binnen de plattelandsgeregio's. Het optimaal gebruik van de **open ruimte** is ook hierin een belangrijk aandachtspunt

De burger, ook de plattelandsbewoner, wordt steeds mondiger. **Participatie** en medezeggenschap maken volwaardig deel uit van het hedendaagse beleid. Heel wat gemeentebesturen zijn reeds overtuigd van de meerwaarde van participatie en laten bewoners meedenken over hun gebiedsgericht beleid. Aan de hand van de **leadermethodiek** worden lokale plattelandsgeregio's gestimuleerd om samen na te denken over het potentieel van hun gebied in een langetermijnperspectief. Voor de periode 2007 – 2013 werden 10 Leadergebieden afgebakend, waarin via projecten uitvoering wordt gegeven aan de opgemaakte ontwikkelingsstrategie voor het Leadergebied.

